

AB Müzakerelerinde Kıbrıs Sorunu – Ara Değerlendirmesi ve Gelecekteki Gelişmeler

Dr. Cengiz Aktar

Kıbrıs'ta yolun neresindeyiz?

Bu nahoş konuda ne oluyor, bu çok aktörlü denklemde bugün neredeyiz? Bu aktörleri buldukları yerde tek tek bir inceleyelim sonunda ne olur ve daha doğrusu ne olmaz o konuda bir ortak bir akıl üretmeye çalışalım.

Başlayalım Birleşmiş Milletler'den. Malum herkesin topu attığı ama artık top oynamak istemeyen bir Birleşmiş Milletler var önümüzde. Aşağı yukarı Kıbrıs'la ilgili bütün deklarasyonlarda, bütün beyanlarda

“BM çözsün”, “BM çözümüne sadığız” gibi ifadeler işitiyorsunuz. BM her ne kadar da 1960’lardan ve belki daha öncesinden bu işin kurumsal hafızasını temsil ediyor olsa da, artık pek taraf olmaya niyetli değıil.

24 Ocak 2004’te Kofi Annan – Recep Tayyip Erdoğan karşılaşmasından sonra başlayan süreç Güney Kıbrıs’ın ikinci Annan Planı’nı reddi sonunda çökmüş bulunuyor. Artık Annan planından bahseden pek kimse kalmadı. Zaten hukuken de anlamını yitirmiş durumda. Buna mukabil BM geçen yıl – Kofi Annan valizini toplarken – Genel Sekreter Yardımcısı, Siyasî İşlerden Sorumlu Genel Sekreter Yardımcısı Nijeryalı İbrahim Gambari’nin başlattığı bir 8 Temmuz süreci ile tekrar gündeme geldi, hatırlayacaksınız. Artık a minima’da yani asgaride anlaşılmış bir çalışma grupları ve teknik komiteler kurulması için düğmeye basıldı fakat işitmişsinizdir eğer izliyorsanız, bu, her iki tarafın da çabası (!) sonucu bir yıla yakın zamandır komitelerin bir tanesi bile kurulamadı.

Bugün için sistem tamamen blokedir. Bu arada Gambari gitti yerine Lynn Pascoe geldi. Pascoe deneyimli bir Amerikalı diplomattır. Assistant Under Secretary Matt Bryza ile çalıştı Annan planı zamanında. Dolayısıyla meseleye hakim bir şahsiyettir. Birleşmiş Milletlerin yeni Siyasi İşlerden Sorumlu Genel Sekreter Yardımcısı. Bu arada Annan’ın yerine gelen Ban Ki-moon geldi fakat emin olabilirsiniz ki bugün itibarıyla Kıbrıs’la ilgili bir ‘Ban Ki-moon Planı’ olmayacak. Dediğim gibi herkesin bahsini ettiği ama ortada görülmeyen bir Birleşmiş Milletler söz konusu.

Gelelim Avrupa Birliğı’ne. Avrupa Birliğı istese de istemese de, konuyla ilgilense de, merak etse de etmese de, 1 Mayıs 2004’ten itibaren yani Kıbrıs Cumhuriyeti’nin veya Güney Kıbrıs’ın Rum tarafının üye olduğı dolayısıyla meseleye birebir taraf olan bir kurum. Süreci baştan

aşağı tekrarlamaya gerek yok. Bir çok tarih var tabi fakat bilmemiz gereken bugün 24 Nisan referandumu sonrasında yani 24 Nisan 2004'ten 2 gün sonra Konsey'in Komisyon'dan istediği "bu Kuzey Kıbrıslıları artık cezalandırmaktan vazgeçelim, bir plan hazırlayalım, bir destek planı; bu hem mal olsun, hem doğrudan ticaret tüzüğünü içersin" yaklaşımının bir sonuç vermediğini, sonuç vermediği gibi bu doğrudan ticaret tüzüğünün bir türlü hayata geçemediğini, 2004 yılının sonundan itibaren Kıbrıs Cumhuriyeti'nin çalışmalarıyla bu doğrudan ticaret tüzüğünün gömüldüğünü -bu arada- geçen yılki, yıl sonundaki zirveden sonra 2007 başındaki Alman Dönem Başkanlığı'nın söz konusu tüzüğü bu yılın 22 Ocak günü tekrar gömüldüğü yerden bulup çıkarıp bir şeyler yapmaya çalıştığını, ama bugün bulunduğumuz yerde hiçbir sonuç elde edemediğini biliyoruz. Bunun karşılığında 256 ilâ 259 arası milyon Avro olarak verilmesi öngörülen bir destek söz konusu. Bu 26 Nisan 2004'ün malî destek bölümü. Bu bağlamda kerhen bir büro açıldı kuzeyde, 25 tane örokratin çalıştığı bir büro. Başında bir Fransız var. Amaç müktesebatı kuzeye yayabilmek fakat en basit konuda bile anlaşma temin edilemiyor. Son aldığım haberlere göre bir 10 milyon Avro'luk bir mayın temizleme çalışması yapılması temenni ediliyor. O konuda bile anlaşamıyorlarmış.

Şimdi Avrupa Birliği ile ilgili ayrıntıları bir kenara bırakırsak gördüğümüz tablo şu: Şartlılık ilkesini yani adanın topyekün üyeliği şartını elden tamamen kaçırmış olan bir Avrupa Birliği'nin artık bu meselede yani Kıbrıs'ın çözümü konusunda işlevsel olması çok zor hatta imkansız gözüküyor.

İkincisi de Türkiye'nin Avrupa Birliği ile olan ilişkisi zayıfladıkça ki şu sıralar öyle bir evrede bulunuyoruz Kıbrıs'ın çözümü konusundaki

“window of opportunity” yani fırsat penceresi de o derece zayıflıyor.

Gelelim diğer aktörlere. Başından beri bu işin içinde olan eski müstemlekeci Büyük Britanya'nın 2005-2006 yılında Güney Kıbrıs'ı veya Kıbrıs Cumhuriyeti'ni epey hırpaladığını ama hiçbir sonuç elde edemediğini görüyoruz.

Amerika Birleşik Devletleri'ne gelince: Onlar da başka pek çok sorunla ilgilenirken her ne kadar bu konuda Türkiye'ye yakın olsalar da başından itibaren Henry Kissinger'in 1975'te Washington'daki İngiliz Sefirine söylediği bir lakırdı var ve herhalde Amerika Birleşik Devletleri daha hala bu mantıkla hareket ediyor. İngiliz Kissinger'e, “Kıbrıs bizim için çok önemli, yardım edin” diyor, o da o müstehzi haliyle “önem itibarıyla umarım Kıbrıs'la Türkiye'yi karşılaştırmıyorsunuz” gibi bir cevap veriyor. Amerika Birleşik Devletleri'nin bulunduğu yer yine aynı ama yapacakları bir şey de pek yok ve sadece meseleyi izlemekle yetiniyorlar. Demin adını ettiğim Lynn Pascoe Amerikan diplomasisinden Birleşmiş Milletler diplomasisine geçmiş olan zat dahi –ki konuyu bilmesine rağmen- bir girişimde bulunacak durumda değil.

Gelelim temel baş aktörlerden bir tanesine: Kıbrıs Cumhuriyeti. Kıbrıs Cumhuriyeti veya Rum tarafı. Geçen Aralık ayında orda bir konferans verme şansını elde ettim diyelim, çünkü yerinden izleme fırsatını elde ettim. Herhalde “orayı yani Güney Kıbrıs'ı nasıl tarif edersin” diye sorarsanız, yabancılaşmanın yani her iki toplum arasındaki yabancılaşmanın doruğa çıktığı, güneydekilerin yani aynı toprak ve üstelik de ada üzerinde yaşıyor olmalarına rağmen artık katiyen birlikte yaşama niyetlerinin olmadığı bir ülke söz konusu. Zaten yapılan sondajlar da bunu gösteriyor. Rum gençlik -zaten tüm sorun da orda- %65'i adada tekrar iki tarafının birleşmesini temenni etmiyor. Bu değirmene su ta-

şıyan gelişmeler var. Yeni baş episkepos Krisostomos son derece radikal bir şahsiyet, İkinci Annan Planı'nın reddinde kilisenin rolünü daima hatırlamamız gerekiyor. Krisostomos gibi bir şahsiyetin orda bulunması işleri kolaylaştıracak bir şey değil. Gelecek senenin Şubat ayında muhtemelen Papadopoulos tekrar seçilecek zaten Yunanistan Dış İşleri Bakanı Bakoyanni "bekleyin Şubat 2008'ten önce bir şey olmaz" dedi daha geçen hafta.

Burada bizi ilgilendiren konu, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuzeyle olan ilişkisi kadar Türkiye'yle de olan ilişkisi. Şimdi kuzeyle olan ilişkisi konusunda yabancılaşma dedim. Görünen şu: kuzeyin ekonomik olarak herhangi bir yere gelmesini surette katiyede temenni etmeyen bir Kıbrıs Cumhuriyeti var. Çok ilginç yani bir yanda birleşmek istemiyorlar diğer yanda kopmayı hazırlamak, zaten fiilen orada olan ayrışmayı, kopmayı kalıcı bir hâle hatta hukukî bir hale getirmek için de ellerinden geleni yapıyorlar. Çok ilginç bir paradoks var burada, tam bir şizofrenik durum söz konusu esasında.

Türkiye ile olan ilişkilerine gelince Türkiye'nin müzakerelerini engelleyen ülkelerin bir tanesi de tabii Kıbrıs Cumhuriyeti. Engelleme şu şekilde geliyor. Müzakere başlıkları bütün ülkelerin kabulüyle açılıyor. Burada çok ince bir oyun oynanıyor. O da şu: Açılış kriterleri "opening benchmark" diye bir şey var. Benchmark aday ülkenin müzakere masasına oturmadan önce yerine getirmesi gereken koşullar. Bazı başlıkların açılış koşulu var, bazısının yok. Açılış koşulu olan başlıklarda Kıbrıs Cumhuriyeti mütemediyen kendisinin Türkiye tarafından dolaylı olarak tanınması anlamına gelen şartlar öne sürüyor. Mesela kara para aklama ile mücadele konusunda açılış kriterinde diyor ki "bütün ülkelerin kara para aklama ile mücadele üzerine çalışan otoriteleriyle

ilişki kur” diyor. Türkiye’nin 26 ülke ile ilişki kurması konusunda hiçbir sorun yok ama 27.ci ülke ile imkansız.

Gelelim kuzeye. Kuzeyde tabii bir Talat yönetimi var. Talat yönetimi en azından bir önceki döneme oranla meseleye çok daha farklı yaklaşan bir yönetim. Denктаş’la karşılaştırdınca taviz vermeyen Denктаş’a karşı daha ılımlı, daha Avrupalı ve siyaset üreten bir cumhurbaşkanı ve onun yönetimi söz konusu ve burada rollerin bir anlamda değiştiğini görüyoruz. Yani Papadopoulos’un ne kadar sert ve katı olduğunu, Talat’ın ise ne kadar çözüm arayışı içinde olduğunu.

Güneyde verdiğim konferansta şunu söyledim. Dünyada bugün herhalde daha hala ülkesindeki topraklarda çoğunlukla birleşmeyi arzulayan tez azınlık var, bir tane azınlık var, o da Kıbrıslı Türkler! Hakikaten de baktığınızda herkes kendi devletini kurmaya çalışıyor, kimsenin tekrar birleşme gibi bir niyeti yok ama Talat idaresinin var. Bu nereye kadar gider, bunun soluğu ne kadar olur hiç belli değil çünkü gidişat maalesef birleşme yönünde değil.

KKTC’de bu arada bir iki önemli gelişmeye şahit olmuş durumdayız. Birincisi Strasburg’taki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin kuzeydeki mal mülk tazmin komisyonlarının hukukî geçerliliğini kabul etmesi. Bu KKTC açısından fiilî bir tanıma anlamına geliyor. Zaten güneyden gelen tazminat talepleri de 150’yi bulmuş durumda.

Ama bütün bu irili ufaklı gelişmeler KKTC’nin tanınması, elini kolunu sallayarak dünya üzerinde hareket etmesi anlamına gelmiyor, bilakis. Türkiye olan ilişki daha bağımlı, bir vesayet ilişkisi olarak daha derinleşiyor. Avrupa Birliği’ne olumlu bakış giderek zayıflıyor çünkü hiçbir düzgün destek gelmiyor, referandumda müspet oy atmalarına rağmen

men. 15-16 Mayıs'ta Brüksel'de bir çıkartma yaptılar, kuzey Kıbrıslılar, "Avrupa Avrupa, duy sesimizi" şeklinde bir girişimdi. Liberal grup Avrupa Parlamentosunda destek verdik. İlk defa oluyor bütün bunlar çünkü Avrupa bırakın Rumları, Türkleri, Kıbrıs adasının yerini bilmez. Dolayısıyla bu tip şeylerin olması müspet ama nereye kadar gider belli değil.

Gelelim Türkiye ve Yunanistan'a ve toparlayalım. Türkiye'de Recep Tayip Erdoğan bu yılın başında biliyorsunuz "artık Avrupa Birliği Türkiye'nin önceliği değildir, öncelik Irak'tır" demişti. Bu bağlamda Kıbrıs'ın da pek bir ağırlığı kalmadı.

Geçen bahardaki Kıbrıs tartışmaları ve Kıbrıs'ın üzerinden ve Kıbrıs'taki çözümsüzlük üzerinden 8 başlığın müzakere aşamasının askıya alınması Türkiye kamuoyundaki Avrupa Birliği bakışına çok büyük zarar verdi. Bugün baktığımızda statükonun devamını görüyoruz. Avrupa Birliği ile Türkiye'nin müzakereleri ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bunu engelleme çabası düşe kalka ve ağır bir kriz olmadan herhalde sürecek. Ama son tarih 1 Temmuz 2012'dir yani Kıbrıs Cumhuriyeti'nin dönem başkanı olacağı 2012'nin ikinci yarısı.

Bu arada Mısır ve Lübnan'la petrol arama çerçevesindeki itiş kakış sürüyor. Türkiye bu iki ülkeyle yapılan antlaşmaları red ediyor ve başından beri olduğu gibi karşılıklı engellemeler son hız devam ediyor. Türkiye Kıbrıs Cumhuriyeti'nin OECD dahil dokuz kuruluşu üye olmasını engelliyor onun karşısında da Kıbrıs Cumhuriyeti mesela, Kuzey Kıbrıs'ın Avrupa Üniversite Alanı'yla ilgili Bologna sürecine dahil olmasını engelliyor. Küçük Bizans oyunları şeklinde sürüp giden bir ilişki var. Bu arada yeri gelmişken, 256 milyonluk Avrupa Birliği yardımına karşı yine 3 yıllık Türkiye'nin kuzeye aktardığı paranın, askerî har-

camalar hariç 938 milyon Avro olduğunu hatırlatalım. Karşılaştırma için bir anlamı olsa gerek derim.

Yunanistan'a gelince, bu ülkenin Türkiye politikasının genelde tamamen Kıbrıs'ın Türkiye politikasının replikası olduğu, onun arkasından yürüdüğü kanaatindeyim.

Son olarak 2007 yılı da herhalde kayıp yıl olacaktır. Kimsenin tam anlamıyla yönetemediği bir oyun, bir denklemden bahsediyoruz ama bu fiilî durum giderek ve özellikle Avrupa'daki Karadaę ve Kosova'da olan biten ve bu iki toprakta alınan kararlar ışığında herhalde giderek hukukî bir duruma dönüőecektir. Başka bir çare bugün itibariyle gözükmüyor.